

Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Betänkande (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö (Ku2015/02481/KL)

Svenska Teknik&Designföretagen har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet Gestaltad livsmiljö (SOU 2015:88) och har härmed nöjet att lämna synpunkter på de förslag som utredningen har lagt fram.

Sammanfattning

Svenska Teknik&Designföretagen (STD-företagen) stödjer i stora drag utredningens förslag, men saknar konkretiseringar och förtydliganden kring genomförande i flera delar. Vi anser att uppdraget har varit alltför begränsat när det gäller kopplingen till näringslivet och förutsättningarna för företagandet – det företagande som till stora delar ska förverkliga utredningens ambitioner. När det gäller anslag och resurser är vår generella bedömning att området behöver förstärkta medel som måste omfördelas från andra utgiftsområden samt genom samordning av andra anslag, satsningar och initiativ.

Sammanfattat vill vi lyfta och stödja följande:

- Kraftsamla i en gemensam myndighet
- Involvera näringslivet, förtydliga den kommersiella och hållbara samhällsekonomiska nyttan
- Satsa på utvecklingsfond med RealDania som förebild
- Låt det offentliga vara en förebild – använd LOU för att hjälpa, inte stjälpa
- Ökad satsning på forskning och internationell samverkan
- Ökad satsning på exportfrämjande åtgärder

Inledning

Sverige har en god tradition och internationellt erkännande vad gäller arkitektur, design, samhällsutveckling och samhällsbyggnad. Allt från tjänster, produkter, uppfinningar, metoder, jämställdhet och demokrati till att vara ett framstående land när det gäller helhetssyn, samverkan och hållbara lösningar i samhällsbyggandet. Vi kan liksom ett fåtal andra länder rida upp exempel på företag, tjänster, produkter och lösningar som vi via nytänkande och innovation när det gäller arkitektur, form och design, har utvecklat och ibland revolutionerat världen med.

Att svenska företag har skapat och skapar en internationell attraktion kring svensk design, svensk arkitektur, det svenska undret och den svenska modellen är viktigt för Sverige. Det är en attraktion i nytänkande som satt Sverige på världskartan. Detta har vi som ett gemensamt ansvar att förvalta, utveckla och förnya.

Arkitektur, form, och design är en del av det centrala i företagens och samhällets värdeskapande. Det som kommunicerar, särskiljer, skapar delaktighet, identitet, funktionalitet och skapar engagemang. Många andra funktioner är vitala hygienfaktorer, men arkitektur, form och design behåller ständigt sin centrala roll i värdeskapandet och utvecklas med näringslivet och samhället, oavsett tekniskiften, produkt eller tjänst.

Värdeskapande som arkitektur, form och design bidrar med har dock inte varit lika centralt i politikutvecklingen. Inte heller har politiken i tillräcklig grad beaktat dess vikt i näringslivets utveckling, dess centrala roll i skapande av kommersiell vinst eller dess betydelse för samhällsekonomisk vinst och välfärd. Utredningen *Gestaltad livsmiljö* belyser på ett mycket relevant sätt detta missförhållande samt att det krävs ett nytt förhållningssätt och åtgärder för att bättre realisera den nytta och sammanhållande drivkraft som dessa områden utgör.

När det gäller arkitektens roll i Sverige så har den under senare år försvagats. Framförallt på grund av att fokus under de senaste decennierna ägnats åt problem och produktivetsbrister i byggskedet. Konsekvensen av detta är att arkitektens värdeskapande inte premierats i tillräcklig grad. Samhällsekonomiska värden och attraktiva livsmiljöer har därmed fått stå tillbaka för ett kortsiktigt tänkande. Det är därmed också dags för byggentreprenörer och byggherrar att ytterligare vidga synen på de värden de är satta att förverkliga i sitt bidrag till samhällsbyggandet och i det vi gemensamt skapar.

Ska en utvecklad politik bli framgångsrik måste den se till såväl företagandets som samhällets delaktighet, kunskapsuppbyggnad och intressen. Politiken måste bidra till att stärka vår förmåga att bygga kunskap, skapa sysselsättning och kommersialisera dess värden. Men då krävs också en satsning som står i proportion till den utmaning och det värdeskapande som arkitektur, form och design står för.

STD-företagens synpunkter på utredningens innehåll och förslag

Nedan följer STD-företagens synpunkter på ett antal av de åtgärder och förslag som läggs fram av utredningen.

Övergripande ställningstagande:

- **Kraftsamla i en gemensam myndighet** – STD-företagen stöder utredningens förslag att kraftsamla i en myndighet för långsiktig utveckling av området arkitektur, form och design. Den samlande myndigheten behöver, så som utredningen föreslår, ett brett perspektiv som kan samla alla kompetensområden, där såväl industridesign, form, arkitektur och tjänstedesign inkluderas. Redan pågående satsningar bör samlas i den nya myndigheten, regionala nätverk skapas och utökade anslag tilldelas för att klara den utökade uppgiften.
- **Involvera näringslivet, förtydliga den kommersiella och hållbara samhällsekonomiska nyttan** – Företagens roll måste förtydligas och stärkas. Om politiken ska få tillräcklig kraft krävs satsningar som lyfter det svenska kunnandet inom arkitektur, form och design. Det krävs satsningar kring såväl exportfrämjande som åtgärder för ökad forskning och innovation. Förtydliga kopplingen till näringsdepartementet, där dessa frågor idag till stora delar har sin hemvist.
- **Satsa på utvecklingsfond med RealDania som förebild** – STD-företagen stöder förslaget att skapa en utvecklingsfond med RealDania som förebild. Fonden behöver i sin uppstart starkare finansiering än det utredningen föreslår för att stå i relation till det värde området skapar.
- **Låt det offentliga vara en förebild – Använd LOU för att hjälpa, inte stjälpa** – Den nya myndigheten behöver i nära samverkan med Upphandlingsmyndigheten genomföra informations- och utbildningsinsatser för att stärka kunskapen kring kravställande vid upphandling av kunskapsintensiva och kreativa tjänster. Det är i tillämpningen av LOU som de största bristerna finns. I det förnyade LOU kan rätt implementerat än bättre förutsättningar skapas. Upphandlingar som många gånger idag konkurrensutsätts på felaktigt sätt, timriskkonkurrens utan fokus på det levererade resultatet, leder till stora och ökande samhällskostnader, samtidigt som värdet i t.ex. arkitekturkunskap och design undergrävs.
- **Ökad satsning på forskning och internationell samverkan** – Vi är positiva till en särskild forskningsutlysning kring hållbart samhällsbyggande. Och än viktigare att få igång akademins internationella utbyte när det gäller studenter och forskare samt att stärka de affärsmässiga och tvärvetenskapliga perspektiven i utbildningarna.
- **Ökad satsning på exportfrämjande åtgärder** – Den nybildade utvecklingsfonden ska i samverkan med andra exportfrämjande plattformar driva och genomföra satsningar via utställningar, mässor och allmänt exportstöd.

Direkta synpunkter på utredningens innehåll och åtgärdsförslag i kapitel 6 till 10

Kapitel 6, Nya mål för arkitektur-, form- och designpolitiken utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö

Utredningens förslag till övergripande mål:

Områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja:

- *en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö*
- *ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma*
- *ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och*
- *en bred och tvärsektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö*

STD-företagens ställningstagande:

Målen har en god och hög ambition, men åtgärderna står inte i paritet med dessa ambitioner. Detta beror enligt vår bedömning till stor del på begränsningar i uppdraget. Uppdraget spänner också över ett stort område och fokus har i många delar hamnat enbart på arkitektur, varför konkretisering vad gäller satsning och samordning av designområdet blir allt viktigare i det fortsatta arbetet. Utredaren har vid olika presentationer av utredningen betonat att han avser ett brett anslag och att hela området måste adresseras, vilket vi ser som positivt.

- Målen har en hög ambition och förtydligar områdets betydelse för Sverige
- De uppsatta målen är otydliga och är inte konkreta eller mätbara i sina förtydliganden
- Utredningen och de uppsatta målen belyser inte näringslivets roll eller förslag på mål som ska stärka företagandet inom arkitektur, form och design
- Resurserna för att uppnå målen står inte i paritet med ambitionen och den stora samhällspåverkan som arkitektur, form och design bidrar med
- Möjligheten att skapa en samlad kraft kring design, industridesign och tjänstedesign har inte hanterats tillräckligt tydligt i utredningen
- Det krävs tydligare koppling till andra berörda departement för att ge tillräcklig tyngd till det som utredningen föreslår

Kapitel 7, Myndighet för Gestaltad livsmiljö

Utredaren ska föreslå hur en ny politik för arkitektur, form och design kan utformas.

Utredningen föreslår inrättandet av en ny myndighet (genom ombildande av ArkDes)

STD-företagens ställningstagande:

Vi ställer oss positiva till bildandet av en plattform i form av en myndighet som ska stärka arkitektur, form och design. Det är viktigt att den nya plattformen får ett långsiktigt uppdrag och ett brett samlande mandat. Myndigheten ska forma en stark plattform för proaktivt arbete och främjande av arkitektur, form och design. Myndigheten behöver en stark koppling till framförallt näringsdepartementet men också andra berörda departement.

- Vi ställer oss bakom bildandet av en myndighet/plattform för att kraftsamla kring arkitektur, form och design.
- Myndigheten bör samla, samordna och stärka ett stort antal idag existerande satsningar och aktörer och behöver för den uppgiften ett tydligt mandat och tillräckliga anslag.
- Vi är tveksamma till förslaget att göra detta genom ombildandet av ArkDes, då den tänkta myndigheten behöver ett mycket bredare anslag. Myndigheten behöver ett uppdrag som tar ansvar för hela området arkitektur, form och design samt driva en aktiv samverkan med näringslivet, akademien och offentliga beställare.
- Myndigheten behöver en stark koppling till de departement där sakområden drivs. Näringsdepartementet har en avgörande roll för myndighetens möjlighet att hantera sitt uppdrag.

Kapitel 8, Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

Utredaren ska för analysera och föreslå hur statens, landstingens och kommunernas åtagande kan utformas till stöd för politiken för arkitektur, form och design. Samt i tilläggsdirektivet lämna förslag på hur processer i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet.

STD-företagens ställningstagande:

Det offentliga har under att antal årtionden genomgått stora förändringar och ställts inför flera stora utmaningar. Exempel på detta är förändringar i form av inträdet i EU, nya upphandlingsregulverk, bolagisering, klimatutmaning och en ständigt ökad teknikutveckling. Detta också till följd av en ökad internationell konkurrens, internationalisering och urbanisering. På många sätt positiva förändringar men som kräver förnyelse i arbetssätt, samverkan och processer. Många gånger har våra goda intentioner och effektiviseringar lett till kortsiktighet, trots att det är vår förmåga att vara långsiktiga som är helt avgörande för att hitta hållbara lösningar. I en tid av detaljreglering och kostnadsjakt har värdeskapandet som arkitektur, form och design står för fått stå tillbaka. Detta måste vi komma tillrätta med nu.

En utvecklad politik måste ha det offentliga förebildlighet i fokus. Det är statens, landstingens och kommunernas ansvar att hantera och här krävs statligt stöd och vägledning.

- Positiva till skapandet av fristående utvecklingsfond som administreras av den nya myndigheten och att detta görs med RealDania som förebild.
- Positiva till möjligheten för fonden att ge stöd till exportfrämjande insatser
- Medel bör i första hand kunna sökas av företag (inom arkitektur, form och design)
- Positiv till att myndigheten ska få i uppdrag att utarbeta vägledning för kommunala program för arkitektur, form och design
- Stödjer förslaget till att inrätta en riksarkitekt men betonar än mer kommunernas centrala roll och vikten av att stadsarkitekter finns utsedda
- Motsätter oss införandet av wildcardsystem vilket kan snedvrída konkurrensen i en redan idag haltande tillämpning av upphandlingsregler.

Kapitel 9, Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling

Utredaren ska analysera och beskriva offentliga beställares upphandlingskompetens när det gäller arkitektur-, form- och designperspektiv och föreslå åtgärder för att stärka kompetensnivån.

STD-företagens ställningstagande:

Det offentliga är en nyckelaktör i att agera förebild och i att driva och skapa förutsättningar för god kvalitet, innovation och värdeskapande. Många gånger har det offentligas roll i att skapa förutsättningar för värdeskapande hamnat i bakvattnet av kortsiktigt kostnadsfokus.

- Upphandling är ett starkt verktyg för att tydliggöra värdet av kunskapsintensiva och kreativa tjänster som arkitektur, form och design. För att uppnå utredningens mål krävs stora informations- och utbildningsinsatser för att stärka kompetens och ge stöd till inköpare och upphandlande myndigheter.
- Det är framförallt i tillämpningen av LOU som de största bristerna finns, samt att nya och innovationsvänliga upphandlingsformer inte utnyttjas i tillräcklig grad. Felaktigt konkurrensutsatta upphandlingar leder till stora och ökade samhällskostnader.
- God livsmiljö skapas när vi använder upphandlingsformer som främjar dialog, innovation och kvalitet. Arkitektur, form och design är både en kompetens och ett utvecklat arbetssätt som främjar denna process.
- Den nya myndigheten bör i samverkan med upphandlingsmyndigheten och branschen utveckla metoder och vägledning för rätt kravställande kring arkitektur, form och design. Detta för att uppnå kvalitet, långsiktig kostnadseffektivitet och hållbara lösningar i upphandlingar.
- Upphandlare, framförallt kommuner, behöver utbyta erfarenheter och lyfta goda exempel på processer och utvärderingsverktyg som leder till god kvalitet. Detta kan initieras och utvecklas via en ny samordnad myndighet. Avtal och rutiner som är tydliga, förutsägbara och användarvänliga skapar förutsättningar god kvalitet och låga transaktionskostnader.

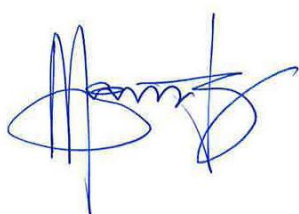
Kapitel 10, Kunskap, kompetens och samverkan

Utredaren ska analysera och föreslå insatser för hur en bred kunskapsutveckling inom hållbart samhällsbyggande kan kopplas till utbildning på olika nivåer, konstnärlig forskning, forskning och praktik.

STD-företagens ställningstagande:

Samverkan med näringslivet måste förbättras. Det behövs tydliga incitament och utvecklad meritering för att skapa bättre rörlighet mellan akademi och kunskapsintensiva företag inom arkitektur, form och design. Även det internationella utbytet måste stärkas och därmed också vara en del i att marknadsföra och föra ut svenskt kunnande inom området och öppna upp för internationell handel.

- Det krävs ett ökat utbyte mellan akademi och näringsliv för att skapa relevant och kvalificerad kunskapsutveckling (Incitament, meritering, krav).
- Positiva till särskild forskningsutlysning kring hållbart samhällsbyggande. Satsningen måste vara långsiktig och involvera flera myndigheter och forskningsfinansiärerna bl.a. Tillväxtverket, Vinnova, Formas och Energimyndigheten.
- Stöder utredarens bedömning kring vikten av att utbildningarna ger insikt i tvärvetenskapliga perspektiv. Det finns ett behov av breddad utbildning på högskolenivå.
- Stöder frågan om att utreda konsekvenserna av införandet av studieavgifter för internationella studenter. Det internationella utbytet behöver öka och hinder för detta bör undanröjas.
- Arkitektur, form och design är ett kunskapsområde som gynnas starkt av internationellt utbyte. Sverige som litet land har allt att vinna på att stärka forskarutbyte och akademins utbyte internationellt.

Magnus Höij
VD
Svenska Teknik&Designföretagen

Anders Persson
Näringspolitisk chef
Svenska Teknik&Designföretagen